



Talip Küçükcan  
tkucukcan@gmail.com

## Başkanlık Seçimlerine Doğru Türkiye-ABD İlişkilerinde Kırılmalar ve Krizler

DEMOKRATLARIN BAŞKAN ADAYI JOE BIDEN'İN TÜRKİYE'NİN İÇ POLİTİKASINA DOĞRUDAN MÜDAHALEYİ İÇEREN AÇIKLAMALARI SEÇİLMESİ DURUMUNDA TÜRKİYE-ABD İLİŞKİLERİ AÇISINDAN OLUMSUZ BİR TABLONUN ORTAYA ÇIKMA İHTİMALİNE İŞARET ETMEKTEDİR. FAKAT TÜRKİYE DE ESKİ TÜRKİYE DEĞİL.

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yaklaşan başkanlık seçimleri ülkenin iç ve dış politikasında nasıl bir değişiklik yaratabilir? Barack Obama yönetiminin Irak'tan çekilme kararı ile başlattığı, "Önce Amerika" diyen Donald Trump döneminde daha da belirginleşen küresel olaylara müdahillik ve çok taraflılık ilkesine bağlılık politikasından kopuş devam edecek mi? Tek taraflılık, göreceli olarak içe kapanma, Rusya ve Çin gibi ülkelerin etki alanlarını genişletme politikalarına pasif tepki, ABD dış politikasının temel paradigmaları mı olacak? Bütün bu soruların cevaplarını elbette başkanlık seçimlerinden sonra daha açık ve net biçimde görme imkanı olacak.

Türkiye-ABD ilişkilerinde yaşanan son yıllardaki iniş-çıkışlar, gerilimler ve krizler Türk kamuoyunun ve siyasi karar vericilerin ABD başkanlık seçimlerini yakından izlemesine ve yukarıdaki sorulara ilaveten Türkiye-ABD ilişkileri seçimlerden sonra nasıl şekillenir sorusuna odaklanmasına neden olmaktadır. Türkiye-ABD ilişkilerinin uzun tarihine bakıldığında özellikle güvenlik tehditleri ile ideolojik tercihlerin şekillendirdiği Soğuk Savaş döneminde zaman zaman gerilimler yaşanmış olsa

da iki ülke arasındaki ilişkilerin müttefiklik paradigmasına dayandığı, özellikle NATO şemsiyesi altında Türkiye'nin dış politika tercihlerinde kendisini güvenlik tehdidi ve ideolojik tercihler ile sınırlandırdığını ve yeni arayışlara gönülsüz olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş döneminin tehditkar havası, Sovyetler Birliği'nin liderliğini yaptığı komünist bloğa karşı ABD'nin öncülüğünü yaptığı liberal ve demokratik ittifak içinde yer alan Türkiye, ancak Soğuk Savaş'ın bitimi ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasını müteakiben dış politika tercihlerini güvenlik ve ideoloji kısılacından kurtarabilme imkanına kavuştu.

Türkiye bilhassa Turgut Özal'ın Başbakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı dönemlerinde gerek Türki Cumhuriyetlerde gerekse Ortadoğu'da farklı bir dış politika çizgisi izlenmeye başladı. Her ne kadar önceki dönemlerden radikal bir kopuş olmasa da Türkiye açısından dış politikada ABD-Türkiye ittifakı ve NATO şemsiyesinin dışında da, alternatif olmamakla birlikte, farklı seçenek ve imkanların olduğu görüldü. Ancak Özal'ın vefatı ve Türkiye'nin iç siyasetindeki parçalanmışlık, kutuplaşma ve sık sık seçimlerin yapıldığı bu dönemde iç politika birinci ve en önemli gündem maddesi olarak ülkenin siyasi enerjisini tüketti. Ekonomik krizler, kısa ömürlü hükümetler ve



siyasi istikrarsızlıklar dış politikada etkin yeni hamlelerin yapılmasına engel oldu. Türkiye-ABD ilişkileri bu dönemde genellikle stabil olarak devam etti, Türkiye ABD'nin Ortadoğu ve Kafkasya politikalarına seyirci kalmak veya istemeden de olsa bunları onaylamak durumunda kaldı. Örneğin Körfez Krizi sırasında Türkiye, ABD'ye tam destek verdi, İran'ı çerçeveleme politikasına ilgisiz kaldı, Filistin sorununda ABD'nin kayıtsız şartsız İsrail desteğine bırakın karşı durmayı eleştirme cesareti bile gösteremedi.

### İdeoloji Kıskacının BitiŐi

Türkiye-ABD ilişkilerinde farklılaşma AK Parti iktidarları döneminde belirginleşmeye başladı. 2002'de iktidara gelen AK Parti, dış politikada paradigma değişikliği başlattı. Dış politikada bir yandan süreklilik gösteren unsurlar olmasına karşın bir yandan da sınır ve bölge ülkeleri ile daha yakın ekonomik ve siyasi ilişkiler geliştirilmesi öncelik olarak benimsendi ve uygulamaya konuldu. AK Parti hükümetleri bir yandan NATO ittifakı içinde yer almayı sürdürürken diğer yandan ondan önceki hükümetler tarafından başlatılan Avrupa Birliği'ne tam üyelik politikasını sürdürdü. AK Parti hükümetlerinin muhafazakar ve İslami bir ajandası olduğu

ve dolayısı ile Mili Görüş geleneğinden etkilenecek Avrupa Birliği ve Batı ittifakından kopabileceği endişesini dile getiren dış çevrelerin iddialarının tersine, Avrupa Birliği'ne tam üyelik müzakerelerinin başlatılması için aktif bir reform politikası takip edildiği görüldü. Diğer yandan Ortadoğu, Asya, Afrika, Balkanlar ve Latin Amerika açılımları ile Türk dış politikası yeni bir döneme girdi.

Yeni açılan çok sayıda büyükelçilik ve temsilcilikler, bölgesel ve küresel örgütlerde başlatılan tam veya gözlemci üyelikler 360 derece bir dış politika siyasetinin inŐa sürecinin kurumsal boyutları olarak kayıtlara geçti. Türkiye'nin öncelendiği milli çıkarlar ve buna eşlik eden insani dış politika -ki Türkiye 2019'da 7 milyar doları aşkın bir meblağ ile dünyada en fazla insani yardım yapan ülke oldu- bölgesel ve küresel güçler ile rekabete ve gerilimlere zemin hazırladı.

### Kırılmalıklar, Gerginlikler ve Çatlıklar

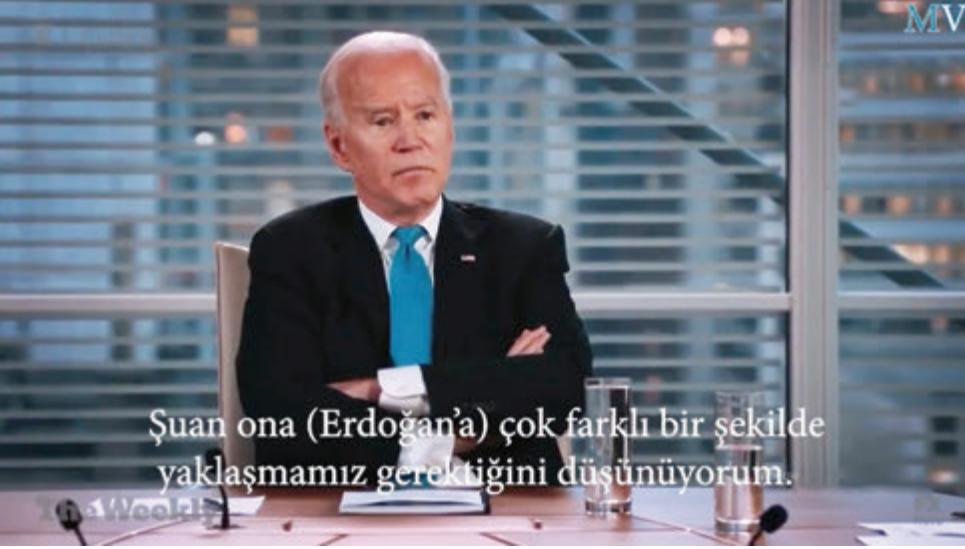
Türkiye-ABD ilişkileri açısından bakıldığında AK Parti döneminde iki ülke arasındaki önemli kırılmanın Irak işgalinin planlandığı 2003'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ABD

askerlerinin Türkiye toprakları üzerinden Irak'a geçişine izin verilmesini öngören tezkerenin reddedilmesi ile yaşandığı görülmektedir. Her ne kadar iki ülke liderleri arasında güven artırıcı temaslar ve NATO ittifakı çerçevesinde ortak güvenlik politikaların devamına rağmen tezkerenin reddedilmesinin, daha sonraki yıllarda ABD'nin bölge politikalarının da gösterdiği üzere bu ülkenin dış politika ve güvenlik bürokrasisinde unutulmadığına işaret ediyor.

Türkiye-ABD ilişkilerinde gerilim kaynağı olan bir başka gelişme ise İran'ın nükleer enerji ve silah geliştirmesine yönelik kuşku ve itirazlara yönelik çözüm arayışları olmuştur. Türkiye, Brezilya ve İran nükleer enerjinin sadece barışçıl amaçlarla kullanılmasını öngören Tahran Antlaşmasını imzalamış, antlaşma özü itibarıyla ABD, AB ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın beklentilerini içermesine rağmen ABD yönetimi tarafından sert biçimde eleştirilmiş ve tanınmamıştır. Tahran Nükleer Antlaşması, Türkiye'nin ABD'den "onay ve izin" almadan kendi inisiyatifiyle geliştirdiği bölgesel bir dış politika olarak kayıtlara geçmiştir. Türk dış politikası bu ve başka örneklerde de görüleceği üzere vesayet ve icazet döneminin geride kaldığının işaretlerini vermeye başlamıştır.

**Türkiye-ABD ilişkilerini zehirleyen en önemli faktörlerden biri ABD'nin PKK terör örgütünün bir uzantısı olan PYD/YPG'ye sağladığı ve sağlamaya devam ettiği destek olmuştur. Diğer ise FETÖ konusundaki yaklaşımıdır. ABD Başkanlık seçimlerinde ister Donald Trump ister Joe Biden kazansın Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden ikisi FETÖ ve PYD/YPG'ye verilen desteğin sonlandırılması olacaktır.**





Şuan ona (Erdoğan'a) çok farklı bir şekilde yaklaşmamız gerektiğini düşünüyorum.



NewYork Times'in hazırladığı The Weekly programında konuşan ABD Başkan adayı Joe Biden'ın Türkiye'de muhalefeti destekleyerek Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı devirme planını ifşa ettiği sözleri büyük tepki çekti.

### Arap Baharı Süreci

Genel olarak Türkiye-Batı ilişkilerinde, özel olarak Türkiye-ABD ilişkilerinde ayrışma konularından biri de 2010'da başlayan Arap halk hareketleri olmuştur. Türkiye, Tunus'ta başlayıp Libya, Mısır ve Suriye'ye uzanan demokratikleşme, serbest seçimler, siyasal temsil, sivilleşme ve halkların kendi geleceklerini kendilerinin tayin etme taleplerini olumlu karşılamıştır.

Otuz-kırk yıllık tek adam rejimlerinin otoriter ve baskıcı siyasetine karşı gelişen halk direnişleri bölgedeki müesses nizamı, güç dengelerini, iktidarları ve İsrail'in güvenliğini tehdit ettiği gerekçesi ile ABD, Körfez ülkeleri ve çoğu Avrupa ülkesi tarafından onaylanmamış, demokratikleşme talepleri göz ardı edilmiştir. Mısır'da seçimle iş başına gelen Mursi askeri darbe ile devrilmiş, Türkiye bu darbeye karşı sert bir duruş sergilerken ABD ve AB, Körfez ülkeleri ile beraber darbe yönetiminin yanında yer almış ve Sisi yönetiminin insan hakları ihlallerini görmezden gelmiştir.

Arap Baharı ve sonrasında meydana gelen olaylar Türkiye-ABD ilişkilerinde onulması zor yaralar açmıştır. En başta ilkesel temelde bir ayrışma yaşanmıştır. Türkiye dış politikada da insan hakları, demokratikleşme, sivilleşme, askeri vesayetin ortadan kaldırılması gibi ilkeleri savunurken, aynı ittifak içinde yer aldığı ABD'nin bu ilkeleri savunması kağıt üzerinde kalmıştır. İlerleyen dönemlerde, bu ayrışmaların da katkısıyla Batılı çevrelerde "model ülke" olarak gösterilen Türkiye birden otoriter ülke olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

Arap Baharı'nın önemli bir ayrışma ve kırılma noktası oluşu sadece ilkesel zeminde yaşanmamış, Suriye'de başlayan çatışmalar Türkiye-ABD ilişkilerindeki gerilimleri su üzerine çıkarmış ve 2003'te açılan çatlağı iyice derinleştirmiştir. Suriye'de rejim karşıtı gösterilerin başladığı ilk dönemlerde ABD, Türkiye ile aynı safta yer almış, değişim taleplerini olumlu karşılamış, daha da ileri giderek Türkiye ile beraber muhaliflerin bir kısmını destekleme ve eğitime girişimlerinde bulunmuştur. Ancak Obama'nın Irak'tan çekilme kararı ardından ABD Ortadoğu politikası derin bir belirsizliğe doğru yuvarlanmış, ABD Suriye'de belirlediği kırmızı çizgilerin aşılmasına seyirci kalmış ve nihayetinde belirleyici aktör olmaktan uzaklaşmıştır. Çatışmaların neden olduğu nüfus hareketinin önlenmesi amacıyla Türkiye'nin önerdiği uçuşa kapalı bölge ve güvenli bölge oluşturulması önerilerine de ABD kulak tıkamış, Suriye iç savaşı Türkiye'nin milli güvenliğini tehdit eden boyutlara ulaşmıştır.

### ABD'nin Suriye Siyaseti

Şam rejiminin çeperde kontrolü büyük oranda kaybetmesi devlet dışı aktörlerin ortaya çıkması, zemin kazanması ve güçlenmesi için verimli bir ortam oluşturmuş, DEAŞ ve PYD/YPG gibi terör örgütleri bölgede etkin aktörlere dönüşmüştür. Türkiye-ABD ilişkilerini zehirleyen en önemli faktörlerden biri ABD'nin PKK terör örgütünün bir uzantısı olan PYD/YPG'ye sağladığı ve sağlamaya devam ettiği destek olmuştur. DEAŞ'la mücadele ettikleri gerekçesiyle PYD/YPG'ye verilen destek DEAŞ etkisiz hale getirildikten sonra da devam etmiştir. PKK'nın uzantısı PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzeyinde bir terör koridoru kurma girişimine karşı Türkiye tek taraflı girişimlerde bulunmak zorunda kalmış, Suriye sınırları içerisinde bir taraftan DEAŞ'a bir taraftan da PYD/YPG'ye yönelik askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin uyarılarına rağmen ABD yönetimi PYD/YPG'ye sağladığı mühimmat, teçhizat ve lojistik desteğini sürdürmüş, Başkan Trump'ın da desteklere göz yumması iki ülke arasındaki ilişkileri zehirlemiştir. Türkiye-ABD arasında "model ortaklık" olarak tanımlanan ilişki tamir edilmesi güç yaralar almıştır.

ABD Başkanlık seçimlerinde ister Donald Trump ister Joe Biden kazansın Türkiye'nin en önemli gündem maddelerinden biri PYD/YPG'ye verilen desteğin sonlandırılması olacaktır. Türkiye, milli güvenlik açısından varoluşsal tehditlere karşı mücadele edeceğini duyurmuş, bu amaçla Suriye ve Irak'ta sınır ötesi harekatlarda bulunmuş ve terörle mücadeleden geri adım atmayacağını hem masada hem de sahada göstermiştir. ABD'nin PYD/YPG'ye sağladığı destekler, ilan ettiği kırmızı çizgilerin aşılması, Rusya ve İran'ın Suriye'ye müdahil olmasına karşı verdiği cılız tepkiler Türkiye'nin kendi yolunu çizmesini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Suriye rejimi üzerinde etkinlik kuran ve sahadaki dengeleri etkileme gücü olan

**ABD açısından bakıldığında Türkiye'nin Rus yapımı S-400 füzelerini alması iki ülke arasındaki ilişkileri onulmaz bir şekilde yaralamıştır. ABD, Türkiye'nin kararını müttetiklik ruhuna aykırı bulurken, Türkiye kendi öncelikleri ve çıkarları çerçevesinde bağımsız kararlar verebileceğini göstermiştir.**

Rusya ile Türkiye arasında iletişim kurma ve yakınlaşma zorunlu bir dış politika unsuruna dönüşmüştür. Türkiye ve Rusya arasındaki güçlü ekonomik ilişkiler de iki ülke arasında Suriye'de de iş birliği zemini oluşmasını kolaylaştırmış, Erdoğan ve Putin arasındaki özel iletişim de bu sürece katkıda bulunmuştur.

### Türkiye'nin Kaygıları

Suriye'deki iç çatışmalar, PYD/YPG ve DEAŞ gibi örgütlerin sınırda konuşlanması, içeride ve Kuzey Irak'taki PKK varlığı Türkiye'nin milli güvenliğini tehdit eden sorunlar olarak öne çıktıkça Türkiye savunma ihtiyaçları için öncelikle müttefik olduğu ABD, NATO ve AB ülkeleri ile temasa geçmiş ancak Türkiye'nin talepleri farklı gerekçelerle karşılanmamıştır. Türkiye bu noktada yeni arayışlara girmiş, füze savunma sistemleri alınması hususunda Rusya ve Çin ile görüşmelere başlamıştır. Türkiye'nin bu girişimi ABD ve NATO ile olan ilişkiler açısından tartışmalara ve itirazlara neden olmuştur. ABD'nin Patriot füzelerini Türkiye'ye vermeyeceğinin veya sürecin uzun süre geciktirileceğinin anlaşılması üzerine Rusya ile görüşmeler yapılmış ve S-400 füzelerinin alınmasına karar verilmiştir. Türkiye bu kararı ulusal güvenlik tehditlerine karşı alınmış zorunlu bir önlem olarak meşrulaştırırken, ABD sert biçimde karşı çıkmıştır.

ABD açısından bakıldığında, Türkiye'nin Rus yapımı S-400 füzelerini alması iki ülke arasındaki ilişkileri onulmaz bir şekilde yaralamıştır. ABD, Türkiye'nin kararını müttefiklik ruhuna aykırı bulurken, Türkiye kendi öncelikleri ve çıkarları çerçevesinde bağımsız kararlar verebileceğini göstermiştir. ABD, S-400 alım kararından sonra Türkiye'yi güya terbiye etmek için bir dizi yaptırım kararı almış, F-35 projesinden çıkarmış, Halk Bank davasını araştırmış ve PYD/YPG'ye desteğini sürdürmeye devam etmiştir. S-400 meselesi, ABD seçimlerinden sonra da iki ülke arasındaki



Donald Trump'ın başkanlığı süresince ABD-Türkiye arasında zaman zaman uzaklaşmalar ve yakınlaşmalar yaşandı. Yeniden Cumhuriyetçi Partiden aday olan Trump, ülkesindeki seçimler için Joe Biden'a gönderme yaparak, "Erdoğan ve diğer dünya liderleriyle başa çıkabilecek zihinsel kapasiteden yoksun bir ABD Başkanı olmamalı" dedi.



ilişkileri olumsuz yönde etkileyen ve çözüm bekleyen önemli gündem maddelerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

### İlişkileri Zehirleyen Örgüt: FETÖ

Türkiye-ABD ilişkilerine en çok zararı veren unsurlardan biri de Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)'dür. 15 Temmuz darbe girişimini gerçekleştiren FETÖ'nün elebaşı Fetullah Gülen uzun süredir ABD'de ikamet etmektedir. Onunla beraber çok sayıda örgüt üyesinin de 15 Temmuz öncesi ABD'ye yerleştiği biliniyor. 251 Türk vatandaşının şehadetine, binlercesinin yaralanmasına neden olan kanlı darbe girişiminin gerisinde FETÖ üyelerinin olduğu, darbe girişiminin ABD'de ikamet eden Fetullah Gülen tarafından yönetildiği tutuklanan üyelerinin itirafları ve bağımsız yargı organlarının kararları ile sabit. Türkiye'de seçilmiş cumhurbaşkanına suikast planlayan, TBMM dahil çok sayıda anayasal kurum ve kuruluşu ortadan kaldırmaya, Anayasa'yı askıya almaya ve demokrasiyi ortadan kaldırmaya yönelik bu teşebbüsün Türkiye'deki failleri yargılanırken, ABD yönetiminden örgütün elebaşının iadesi istenmiş, istenilen bilgi, belge ve kayıtlar sunulmuş ancak henüz sonuç alınamamıştır. FETÖ elebaşı Gülen'in iadesine yönelik talepler ABD başkanlık seçimleri sonrasında da devam edeceği için, ABD olumlu cevap vermediği sürece bu konu iki ülke arasında gerginlik ve ayrışma konularından biri olmaya devam edecektir.

15 Temmuz darbe girişimi bir yana Demokratların Başkan Adayı Joe Biden'ın Türkiye'nin iç politikasına doğrudan müdahaleyi içeren açıklamaları da Biden'ın seçilmesi durumunda Türkiye-ABD ilişkileri açısından olumsuz bir tablonun ortaya çıkma ihtimaline işaret etmektedir. Ancak yukarıda da işaret edildiği üzere Türkiye son tahlilde Soğuk Savaş döneminin dış politika kısaçlarından kurtulmuş, milli çıkarlarını önceleyen ama aynı zamanda insani yardım politikaları ile de dış politikada fark yaratan özgün bir çizgi takip etmektedir ve etmeye de devam edecektir. Türkiye bu özgüvene sahip olduğunu göstermiştir.

**Türkiye-ABD ilişkilerinin bakıldığında Soğuk Savaş döneminde zaman zaman gerilimler yaşanmış olsa da iki ülke arasındaki ilişkilerin müttefiklik paradigmasına dayandığı, özellikle NATO şemsiyesi altında Türkiye'nin dış politika tercihlerinde kendisini güvenlik tehdidi ve ideolojik tercihler ile sınırlandırdığını ve yeni arayışlara gönülsüz olduğu söylenebilir.**